Prve ruže

ili

žrtva njemačkog nasilničtva.

Češki napisao

V. Beneš-Třebiszky,

preveo

Pavao M. Rakoš.

Ciena 20 fil.

SISAK 1909.
Tisak i naklada knjižare Janka Dujaka.

25137

Prve ruže

ili

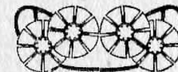
ŽRTVA NJEMAČKOG NASILNIČTVA.

Češki napisao

V. Beneš-Třebiszky,

preveo

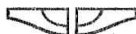
Pavao M. Rakoš.

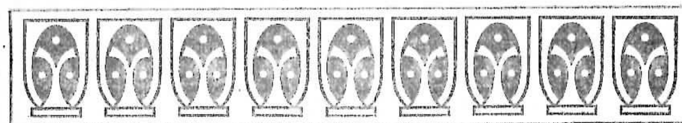

SISAK 1909.

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE JANKA DUJAKA.

Beneš V. Třebiszky spada medju najbolje češke spisatelje. Sam prvak Vrchlicky štovao ga. Rodio se u Třebizu 27. veljače 1849., a umro 29. lipnja god. 1884. Pokopan je na Vyšehradu. Odlikuje se osobito pripoviestima iz husitske dobi.

Kadgod vidim na selu ogradu pod prozorima, za ogradom vrt, u vrtu gredice, omedjene mladim biljkama, uvijek mislim, da je takav posjed ili kuća s drvenim krovom posve slična starcu, koji sjedi u hladovini, a kod nogu, da mu se igraju unuci, ljepši i miliji od njega.

U Cvjetnici na posjedu Nebeskih pred prozorima bijaše takova ograda. Bila je nekad zeleno obojena, ali od te boje vide se samo mrlje. Za ogradom se medju razorenim zidovima protezao vrt. Izgledao mi čudan medju tim zidinama. U vrtu nije bilo ni jedne gredice, ni jedne stazice, samo trava, pol hvata visoka; ni jednog cvijetka, ali za to bješe mnogo grmova ruža.

Ipak se vidjelo, da se tih grmova nije dotakla čovječja ruka već mnogo godina, premda su rasle i venule, sušile se i samo nestajale, ukratko, za nje se brinuo sam Bog.

Medju tim ružama sjedio je svaki dan starac i gledao je rumene ruže, kao da je želio, da njegovo uvelo, naborano lice porumeni na koncu života, kao rumene ruže.

Bješe prvih dana mjeseca lipnja, kad sam posjetio selo Cvjetnicu, u selu posjed s vrtom ruža pod prozorima, a u kući preživjela starca. Ovog ljeta bio je još više postaran, glava mu bila preveć oborena, a oči mu izgubile prijašnji sjaj i nekadanju svjetlost. Našao sam ga u vrtu,

pozdravismo se, stiskosmo si ruke; pozdravio me, a ja sam nehotice posegao za najbližim grmom, na kojem je ljetos od svih ruža procvala prva. A u tom času osjetio sam njegovu koštunjavu desnicu, kojom me svom silom zgrabio za ruku; brzo sam se okrenuo i uzdrhtao cijelim tijelom.

Činilo mi se, da su starčeve oči za polovicu iskočile, usne mu drhtale a uvelo lice izgledalo kao u ludjaka.

Hotio sam stupiti natrag a nisam mogao, starac je još neprestano držao moju ruku koštunjavom desnicom kao kliještama.

— Zar ste već zaboravili?... Vi mlade glave zaboravljate prebrzo!

Glas mu promukao, kao da su mu prsi posve prazne.

— Sjećam vas toga! Dvadeset tri godine niko se još nije dotakao ovih ruža preda mnom, a i za mojim ledjima, jer sam prokleo, da se osuši onom ruka, ako pomiriše koju, da za uvijek izgubi miris. Razumijete li me? — I dvadeset tri godine cvatu ovdje ove ruže, opadaju i vjetar ih raznosi po vrtu, a u oporuci, tako sam naredio, da taj vrt ostane uvijek onakav, kakav je bio za mene. Ne brinem se za spomenik. Ali čudim se vama, da ste zaboravili to tako brzo! — Starac me privukao sebi. Oči mu opet upale, lice mu opet mirno a zamišljeno kao obično.

— Momče, ovo morate oprostiti starcu! Sad znate za što?

Starac je teško odanuo iz dna svojih staračkih grudi.

I znao sam za što, ali me nanio sam vrag, da sam posegnuo za grmom i uvijek razmišljam o tom!

Za tim se počesmo razgovarati i moglo se vidjeti, kako mu se brzo osvijetlilo tužno lice, a na rastanku, stisnuo mi ruku tako prijazno, kao da je slutio nešto. U starim plavim očima, pojavila se zrnca bisera i kotrljahu se po naborima lica, kao da ga htjedoše nakvasiti, da opet izrastu ruže.

Starac već počiva u grobu. A njegovu oporuku slabo su ispunili. Od njegovih rodjaka nije ostao niko i posjed je dospio u ruke tudjinca. Na starčev grob nisu postavili nikakov spomenik a i vrt mu ne ostaviše na miru. I da ga odmah nije odijelio, kad je predao posjed, još ga ni za života ne bi ostavili na miru.

Pa kad ti, starče, vrt tvoj nisu ostavili na miru, i kad niko nije ostao od tvoje krvi, pišem ti ja ove retke kao uspomenu, kao uspomenu tvoga roda i vrta s ružama!

Četrdeset osma godina odzvonila je tako mnogim češkim porodicama mrtvačku pjesmu tihom, mirnom životu i pokopala vrlo mnogo nade punih, mladih čeških glava. Nenadano je došla na naš mirni narod; na nebu se tek pokazali sitni oblačci i već je zašumjela divlja bura. Narod se probudio iz dugog sna, a tek što je počeo trti oči, zagrmješe mu pred očima topovi i krvavo svijetlo pokazalo se nad Pragom.

Te godine došli su u siječnju u Cvjetnicu djaci. Na glavama imali su crvenkape s bijelim vrpcama, a o bedrima krive mačeve, a na dvorištu kod Nebeskog odzvanjahu njihovi mačevi tako, da se tresli prozori, kao što je pričao neki seljak, ružna lica a ujedno i nepoštenjak.

Nebeski je bio tad u najljepšoj dobi, bilo mu četrdeset i pet godina. Hotio je, da mu sin bude svećenik, i da ne bješe tih crvenkapa i krivih mačeva, bio bi Vaclav svećenik. Kad je čuo zveket oružja na dvorištu, odmah je pomislio, da idu vojnici na ovrhu i ako su Nebeskovi sve podmirili. Nisu li se možda zbunila gospoda i obratno napisala. A ko im može što?

Tek što se otvorila vrata, saže se njemu jedan djak s crven-kapom, poljubi ga u ruku i u lice; za tim je otrčao majci. Gazda Nebeski za čas ni rječce nije mogao reći. A kad mu se opet prignuo taj djak s crvenkapom i krivim mačem, kao što je radio kao dječak, hoteći mu laskati i kad mu rekao istim blagim, dobrim glasom:

— Ne srdite li se oče, na mene? Ne ćete li se srditi? — otac je na to odgovorio:

— Momče, takovog te nikad očekivao nisam! Zdravo, gospodo djaci, zdravo, sjedite, htjeli ste prevariti tog oca, vidite da...? Ali sad znam, rekao je gazda i okrenuo se djacima. A Vaclav se radovao, što je uspio tako lako, i očevu dobrotu pripisavao je majci, koja je o svemu znala i pokušavala nagovarati starca.

Ona nije htjela, da Vaclav bude svećenik ni za sav svijet, ni za cijelu prašku nadbiskupiju.

A Nebeskom opet nije godila crven-kapa na sinovljevoj glavi i o bedru krivi mač. Ipak je govorio s djacima, bio je prijazan s njima, pitao ih je za ovo ili ono, ali za svakim odgovorom čudno je klimao glavom i napokon se digao, stao je pred njih, svakom je oštro pogledao u oči i rekao dobrodušno: Nisam učenjak. Vaš govor razumijem samo nešto. A kako bi to i razumio kao vi? Ali što razumijem, to su vaše crven-kape i mačevi o bedrima, i reći ću vam, gospodo djaci, samo ovo: „U te crven-kape mogu nekad hvatati vašu krv i tim krivim mačevima mogu vam sjeći glave“.

Djake je gazdin govor zaista nešto popario. A kad su otpasali mačeve, objesili o klinove i sjeli za stô, opet se ohrabriše od piva, na usta im navre narodna:

Šušelka nám piše
Z té nèmecké riše.

A tek što dovršiše ovu, počeše novu, da se tresli prozori. Gazdi se sve vrtilo po glavi, jer ovakovih pjesama, još nikad nije čuo. Čudio se Vaclavu, gdje se to uvriježilo u njemu, u toj mirnoj vodi, u toj mirnoj glavi i u tom blagom srcu. Materi je drhtalo srce od radosti, kad je vidjela sina bez bijelog pasa, s malim brčićima, u crnoj šubari i u širokim poljskim hlačama.

Razglasilo se po cijelom selu, kao da je ko razbubnjao, da su Nebeskom došli djaci iz Praga, da je medju njima i njihov sin i da ima krivi mač i crven-kapu.

Drugog dana o podne došli su radnici i posjednici na zbor. A o načelniku ni glasa.

Otišao je tobože u grad, i čudno, što se još povratio nije. A stari Každa šapnuo svom drugu, da se skrio u sobi, da nema nikakove odgovornosti. I djaci su došli, a mlinarov Ferdo iz Razkazova odmah je nagovarao narod, da se brojno zapiše u narodnu gardu.

Iza načelničkog stola digao se zastupnik Mrazek, nakašljao se i podupro se o hrastov stô.

Gospodo djaci, najprije nam morate reći, ko vas šalje? Da li vas k nama šalje pokrajinski glavar ili novinari iz Praga?

— Mrazek! — Mrazek!

Na taj smjeli upit zastupnikov čulo se iz društva nekoliko glasova.

— Ja sam u ovoj općini zamjenik načelnikov. On nije kod kuće i zato velim, da se u ovoj općini ništa ne smije raditi — baš ništa!

Vaclav Nebeski je problijedio, Ferdo je zveknuo mačem, da se osvrnuo stari Každa, ne ruši li se na nj polica s tanjirima.

— Čujte, gospodo djaci, i ti Vaclave, zapišite ovo za uho: danas godinu dana bit će ovo drukče; mi bi onda morali svirati s vama, kad bi danas igrali po vašem! Vaši se ocevi zauzimaju za vas, a vi sve to tako lako shvaćate, posve lako!

— Sedamdeset i šest godina mi je! Ah zar su takove kukavice u našoj državi?!

Zastupnik Mrazek stupio je za korak naprijed.

— Ne razumijem vas, gospodo djaci, a jer imam za tri više od sedamdeset i šest iskusio sam nješto i mogu vam reći nešto. I kad sam s vama već došao do tog, reći ću

vam sve. Da sam ja vaš otac, odmah bih vas otjerao kući, dao bih vam u ruke bič i uzde i rekao bih: „Nisi htio učiti, vozi dakle. Crvenkapu dao bih unuku, a krivi mač kovaču za podkovice!

Narod se ovim riječima grohotom nasmijao, a djaci porumeniše u licu kao crven-kape.

— Ne zamjerite, gospodo djaci! Govorio sam vam iskreno. Vidjet ćete, da ćete reći za godinu dana: ovaj sedamdeset godišnji starac, ili kako ste rekli, neznam, govorio je svetu istinu. Za što ga onda nismo slušali?!

Poslije ovih riječi otišao je zastupnik Mrazek iz sobe.

Djak Dub izvadio je iz džepa bilješku i napisao je u nju ovo:

„U Cvjetnici jest sam filistar, ljudi su zaostali za cijeli vijek, sami natražnjaci. Jedno od najslabijih sela, koja smo dosad obišli. Odazvao se nije niko!“

Seljak Nebeski od tog dana srdio se na Mrazeka, jer mu je natuknuo onako izdaleka, da je slabo odgojio svojeg sina.

Poslije podne odvezao je Nebeski djake u grad.

Ali od onda upisaše ga u „crnu knjigu“ medju buntovnike. Sam Bog znade, kako su došli do tog. Gospoda dobro čuju, ali iz Cvjetnice predaleko je do grada, a i nadalje bio je Nebeski najvjerniji podanik svojeg cara.

Nekoliko dana pričahu u Cvjetnici samo o djacima.

Po gdje kojoj djevojčici svidjela se crvenkapa, a ostalo je samo kod toga. Za tjedan dana

posve se na to zaboravilo, o djacima govorilo se samo još kod Nebeskih i Priborovskih. A za što, to ću reći kasnije.

Nebeskog je ipak nešto grizlo, kad je uvidio, što je učinio Vaclav. A bješe već prekasno, gazdarica mu znala rastumačiti i sve mu tako obratno i tajinstveno prikazati, da se konačno sprijateljio s mišlju, da će mu ipak više goditi kao doktor, nego kao kakav seoski kapelan.

Zastupnik Mrazek rekao je jednom svom Ivanu, okrenuvši se materi: „Vidiš, momče, mati je htjela, da budeš djak, i ko zna što još, a zar ti nije bolje kod konja i na tvojem posjedu?

Jednog dana u proljeću — mislim o drugom danu Duhova — opet se čula buka u selu, kao da gori na četiri strane i kao da dolaze buntovnici, o kojima se govorilo, da idu proti Pragu, da svakom seljaku odsjeku glavu, a munjimice su trčali husari, išli su u Prag proti djacima. Nekoliko mladića stajalo je na cesti, na glavama imali su crne baršunaste kape s crvenim vrpcama; ali za čas ih skinuše, jer bi ih husari skinuli mačevima. Od to doba bila je ovdje svake noći straža i gorila je vatra, za slučaj, ako bi došli ti ljudi iz Praga, da ih pokolju i da im otmu imetak, da mogu spasiti bar svoje srebro.

Bješe nedjelja po podne. Nedjeljom po podne i u najmrtvijem selu živahno je, kao da se roje pčele. I zaista se rojile — ali djeca skoro iz cijelog sela, koja se igrala pod četir krošnate lipe, činilo se, kao da se složila i pjevaju:

Lunják leti
Nema děti
Kde je maji?
V černem lese.

Co jim vari?
Z jahod kaši;
Čim ji masti?
Kolomasti!

Djeca nenadano ušutaše, kao da je iz tih krošnatih lipa sletio ne samo jedan, već cijelo jato jastrebova.

Djevojčice, koje se držale za ruke, otpustiše se; dječaci, koji su stajali u dva protivna reda, poplašili se, i svi se ogledaše na ulicu, koja bijaše za dva posjeda udaljena od ceste.

Na oznojenom ždriepcu letio je u selo husar s golim mačem, sav oznojen, u kožuhu, koji mu stajao na ramenima kao krila, a za njim drugi sa strašnom kletvom, koja je moguća samo u madjarskom jeziku. Pred općinskim uredom skočiše s konja i odmah odoše s golim mačevima i oštro nabitim karabinkama. Načelnik išao je s njima k Nebeskom.

Seljak je probljedio kao mrtvački pokrov i jedva se uzdržao na nogama. Da je u Pragu zlo, znali su već u Cvjetnici; ali da će iz Praga doći husari i tražiti koga s golim mačevima i oštro nabitim karabinkama, niko ni u snu pomislio nebi.

A načelnik je ovako pomagao Nebeskom.

— Traže vašeg sina! — Ali molim, radi tog ne kriviti mene! Tako mi gospoda Boga i

našeg prijateljstva, nikad ni pomislio nisam, da ću takovu gospodu morati voditi k vama.

— Tvojeg sina!

— Buntovnika!

— Ondje! — Gore!

Husari htjedoše sve svoje znanje češkog jezika za čas da prospu iz svojih madjarskih grla i oba pokazaše oštrim mačem na hodnik i na tavan.

— Ništa za to! Morate s nama. Nek vam pomogne Bogorodica!

Seljak Nebeski vodio je husare na tavan, s tavana u štagalj, vojnicu su pregledali svaku rupu, nije im izmakla ni jedna pukotina, a nisu našli ništa. Za tim pretražiše po kući sve kutove; škrinje su im morali otvoriti, a husari sjekli su drvo kao ludi. Otišli su bez uspjeha sa strašnim kletvama.

Iste večeri sjedio je u visokom žitu za selom mladić meke kose, koja mu padala po čelu, u prnjavom odielu, bos i sa zavezanom desnom nogom do koljena. Kad se smračilo, ustao je, pozorno pogledao unaokolo, upro pogled u selo, a za tim je pošao kroz vrtove Priborskome. U ime božje molio je konak, pa makar u ovčinjaku. U sobi ne bjaše nikog osim gazdine kćeri. Začuvši govor, otišla je na po otvorenim vratima i spazivši putnika, plašljivo mu rekla, da će za čas doći otac i htjede zatvoriti vrata. O tako nepoznatim ljudima čudno se onda govorilo u svijetu.

— Anice! Zar me ni na čas ne ćeš pustiti k vama? — skoro jecajući izgovorio je mladić. — Zar me ti tjeraš s vašeg praga?

Gazdina se kći okrenula kod vrata, uprla je svijetle oči u molitelja, zarumenila se i prije nego se nadala, čvrsto je mladić držao za ruku.

— Brzo, djevojko! Za Boga molim te! Kući ne mogu, ne smijem, a kod vas me valjda ne će tražiti! Anice, zar me ne poznaš? Svaki čas mogu stići amo, a ovako baš ne će o tom znati ništa! Da se bar časak odmorim! Cijeli dan ni zalogaja okusio nisam!

— Već su otišli! Bili su ovdje husari! udji, donijet ću ti što hoćeš, što mogu!

— Čuj Anice! Prije neg što dodje družina. Inače će se saznati, te bi ste propali i vi! Sutra zorom moram biti već preko granice!

— A što si uradio, da su išli za tobom s golim mačevima i karabinkama?

— Anice, sve ću ti reći, ali nekad!

— Pa kako si došao do tog odijela?

— Kao što vidiš!

Mladoj djevojčici pričinjalo se, kao da će se nad njom srušiti drveni strop, da ne vidi dobro, i da se ne može maći s mjesta, ali na novu Vaclavovu opomenu opet se osvijestila. Išla je s njim, a činilo joj se, da je on vuče za sobom.

Na pod je nametala slame, uredila je, kako je najbolje mogla, za tim je otišla po perine, prostrla mu ih i donijela je, što je imala od objeda u ormaru, za tim se okrenula k njemu, položila mu glavu na svoje ruke, prislonila je svoju glavu na njegovu, i tek sad mu spazila ranu na čelu, koju je skrivala kosa, iz koje je opet počela teći krv.

— Vaclave, bit ćemo nesrećni! — prošaptala je.

— Ne ćemo, Anice! Samo da odem preko granice, onamo ne mogu za mnom i kad dodjem do Rajne, preplivat ću u Francusku i slobodan sam.

Na dvorištu čulo se nekoliko glasova. Mladić se brzo digao i prisluškivao je. Djevojče je potrčalo prozoru; ali odmah se povratila Vaclavu.

Bio je otac s dva susjeda, govorili su o današnjoj potragi i nešto su šaptali o načelniku.

Premda je bio prnjav, mada je bio mačem ranjen na čelu, i ako mu povezana desna noga, gonili su ga dovde. Možda će se još jednom vratiti. Zatim će jamačno po cijelom selu. Jadni Nebeski!

— Vele, da je prvi bio na barikadama, da je ubio časnika, i kad su već svi pobjegli, htio im se sam oduprieti.

Vaclav je čuo svaku riječ ovog govora.

— Čuj, Anice! Odmah moram dalje. Unesrećio bih tvoga oca. Moram im pobjeći. Noćas ću stići dosta daleko, a po danu ležat ću gdje u žitu, a druge noći bit ću već na granici!

— Vaclave, ne smiješ pobjeći; ne puštam te, krvariš!

— Ispratit ćeš me valjda do gumna!

— Do groba, ako hoćeš! — Da nisi bar išao k njima i da nisi nosio tu crven-kapu!

— Anice, i od tebe to moram čuti?! Bar sam tebi već toliko govorio o našoj češkoj zemlji — rekao je Vaclav — kako je izgubila svu slobodu i kako je bijedan naš narod! A mi

da moramo pribaviti domovini prijašnju slobodu i spasiti češki narod. Ali dati će Bog, nismo badava lijevali krv. Znaš valjda, da na suhoj, tvrdoj zemlji ne rodi ništa, ako ne padne kiša? I ova naša krv jest zaista za Češku svibanjska kiša? Morala se pokvasiti, da se opet radjaju u njoj Česi sa srcem, poštenjem i razumom.

Djevojče se zagledalo u široku ranu na čelu, u tu mladu, kapajuću krv, koja bijaše rosa za suhu domovinsku zemlju, ali danas zvučala je ta riječ, koja joj inače uzbunila krv, tako tudje i tako hladno, da ju zazeblo do kostiju.

S crkve se oglasilo večernje zvono, nad lipom javljala se zvijezda za zvijezdom, i kad ih već bilo bezbrojno nad selom skrivale su se od vrta Priborskog dvije sjene brzo, i nikako se rastati nisu mogle.

I tek što se razišle, opet se u selu čula madjarska kletva i zveket mačeva, koji su udarali o zemlju. Ali sad su zaista išli husari od kuće do kuće, od posjeda do posjeda, svuda su tražili, a kad ne nadjoše ništa, sazivali su sumpor i vatrenu kišu na to gnijezdo. A da su smjeli — sve bi ih uništili — ne izuzevši ni samog načelnika.

Nebeskog su još iste noći odveli okovanog u grad, jedan ga privezao uz konja i kad ga nije mogao sustizati, udarao ga oštrim mačem, a seljak je šutao.

Žena je klečala kod kuće pred krstom i molila za sina i muža, ali nije molila sabrano, jer joj neprestano šaptao neki glas, da je ona kriva, jer nije htjela Vaclava žrtvovati Bogu.

Gazda se vratio trećeg dana, a gospoda ipak su ga kaznili.

Četvrtog dana bubnjao je bubanj po selu i gazdi je došlo deset vojnika s nalogom, da ostanu kod njega tako dugo, dok ne uhvate Vaclava Nebeskog.

Kad više nije mogao izdržati, otišao je Nebeski u Prag. U Pragu išao je od vrata do vrata, slali su ga od Pilata do Heroda, od Ane do Kajfe, a svi su samo slegali ramenima. Vojnici se nisu makli s posjeda.

Ali najednom opet prije izlaska sunca, opet je zabubnjao bubanj kod Nebeskog, za bubnjem mukla zapovjest, odjeknule su puške i po dvorištu čuli se odmjereni koraci. Vojnici su ostavili kuću, vidjelo se, da je nenadano. Ljudi se čudili tomu, samom Nebeskom bijaše to nevjerojatno, ali kad se razglasilo, da se sin Nebeskov predao, više se nisu čudili.

Seljak iza ove vijesti oborio glavu, otišao u vrt, gdje bješe ruža kao grmlja, sio je na zemlju i cijeli dan nije otišao odanle. Do zadnjeg časa držao je, da mu je sin za granicom. A kad mu rekoše, da mu sin bio osudjen na smrt, ali da mu kaznu pretvoriše u osamnaestgodišnji zatvor, opet ni riječi rekao nije, samo je pogledao ženu — prvi put danas tako — s pogledom predbacivanja.

Mlinarev Ferdo srećno je otišao u Francusku, ondje živi još danas; i drugi iz okolice umakoše srećno.

Neko ih izdao, a narod je u potaji govorio, da ih izdao baš neki djak.

Češkom ustavu, kakvog je shvaćao narod, opalio je Windischgrätz pogrebne salve, a zatim se rasprsnuo s prahom njegovih topova, u bajnim, plavim lipanjskim danima.

Od onda prošla je jedna, prošla druga godina, već treći lipanj, a u vrtu pod prozorima kod Nebeskog cvjetale su prve ruže po četvrti put.

Crne baršunaste kapice s crvenom vrpcom niko se nije usudio nositi, a gdje ih ne rastrgaše, ostaviše ih kao uspomene potomcima, da vide, kakve su nosili prije do ustava.

Gazda Nebeski sjedio je skoro svaki dan, kad su cvale ruže, u vrtu, s rukama prekrštenim na prsima, zamišljen, sive, skoro pepelnate glave.

Bješe opet nedjela po podne. Djeca ali već druga opet se igrala pod četir lipe u selu, a u selo je opet došao neki nepoznat čovjek, a ovog nisu se poplašila djeca. Gledahu na njega skoro sa smješkom, tako, da im se na licima i bradama napravile rupice.

Tudjinac je imao na glavi kapu sa žutim, ishabanim rubom, a u ruci imao je palicu s okovanim krajem, iz njedara virila mu knjižica, prepuna listovima.

Bio je to službeni glasnik, a u pedesetim godinama mnogo je mogao urediti službeni glasnik. Pristupio je djeci pod lipama i zapitao ih za Nebeskog. Djeca se opet zaglušno nasmijala, jer ih zapitao tako gospodski i čudnim naglasom.

Neki stariji dječak odveo ga upravo u vrt.

Glasnik je izvukao knjižicu, iz nje velik list i predao ga Nebeskom.

Seljak je šuteć uzeo list, pogledao naslov, bio je njemački, na njemu pečat s velim dvoglavnim orlom. Otvorivši list, ni riječi nije razumio, jer sve bijaše pisano njemački, a u cijelom selu nije niko ni poznao njemački „i“. Seljak je zamolio glasnika, da mu pročita, što hoće od njega gospoda.

— Iz Olomuca, a vojnička vam oblast javlja, da je vaš sin Vaclav Nebeski, kažnjenik u tamošnjoj tvrdjavi, teško bolestan i da ga možete posjetiti, ako hoćete.

Nebeski je ustao i otišao u sobu. Žena je molila iz „Nebeske hrane“.

— Stara, iz Olomuca je stigao list!

Gazda je ovo izgovorio ravnodušno, dubokim glasom, držeći u ruci pol arka papira s njekoliko redaka i s nerazumivim potpisom.

— Od Vaclava? Da li će se vratiti? Uvijek mislim na njega i već ne mogu dočekati carske ženidbe? Govori oče, hoće li se povratiti?

— Svakako; ali otkud je uzet, u prah i pepeo!

Gazda Nebeski se nasmijao pri ovim riječima, prviput mu se oko nješto jače zasvijetlilo i prviput pokazalo mu lice tako čudan izraz.

— Majke ti božje sa Svete gore! Što pišu? Što govoriš?!

— Ko zna, nije li već pokopan. Gospoda imaju dosta vremena za takove poruke, i kad je duša već na jeziku; oni se ne bave mnogo s takovim bijednicima.

Ja velim: možda je već pokopan. Gospoda imaju dosta vremena za takove poruke. Nek mu se Bog smiluje! Ovdje pišu, da je teško

bolestan, a ako ga želimo vidjeti živoga, ne smijemo oklijevati.

— Oče, — odmah idem, Franjo može ići samnom.

— Ne može! — U utorak mora na stavnju!

— Reći ću Ani Priborskovoj. Smijem li?

— Nisi me pitala, kad si mu rekla, da skine crnu haljinu, ne pitaj me ni sada, kad je već sve baš sve prekasno!

— Čovječe, čovječe! Uvijek sam mislila najbolje. Jesam li znala za to? — Došao je medju zle ljude, uvukli su ga u to, a sami su pobjegli. — Bože moj!

Gazda Nebeski uzeo je iz ormara tvrdi talir, izašao je van i dao ga glasniku. Zatim je opet otišao u vrt. Ali oči mu svijetlile posve drukče; lice mu dobilo drugi izraz, da ga teško bilo poznati.

Za po sata došla je Ana Priborska u vrt, spremljena za put, u najljepšoj opravi, u modroj, svilenoj; na glavi imala je žuti rubac i tiho je pozdravila gazdu.

A Nebeski nije odgovorio, nije ni glavu podigao.

— Striče, dopuštate li, da natrgam kiticu vaših ruža?

Seljak je pogledao djevojčicu i gorko se nasmijao.

— Anice, a što će ti?

— Ponijet ću ih u Olomuc, vašem Vaclavu!

— Zar ćeš i ti ići s majkom u Olomuc?

— Hoću, hoću; što da mu poručim?

— Djevojko, što da mu poručim? Mnogo, mnogo, imao bih mu poručiti; ali što će, kad već ne čuje. Natrgaj samo, djevojče, natrgaj, nek se jadnik razveseli, kad te spazi! Daj Bože, da ga nadjete još živog. Vidiš, vidiš Anice! Išli ste zajedno u školu, a danas ideš mu na sprovod!

Seljak je opet oborio glavu i ništa više nije govorio.

A kad mu djevojče na rastanku poljubilo ruku, pogledao je nju, kiticu u njezinoj desnici, na koju su mu kanule suze, ali nije rekao ni „s Bogom“.

* * *

Za tjedan dana neko je kod Nebeskog kasno kucao na vrata.

Nebeski još nije spavao. Po kucanju poznao je, ko je.

Vratila mu se žena a s njom i djevojčica. Mjesto pozdrava, iz sveg grla zaplakala je žena.

— Vaclav? — pitao je seljak hladno.

— Oče, pokopan je!

— Da li ste ga našli još živog?!

— Ni smo, a bile smo kod sprovoda!

— To sam znao!

Cijelog svog života nisam vidjela takov sprovod. Škrinju je imao kao najprostiji prosjak; ni daske otesali nisu. Četiri vojnika uzeli ga na ramena, odnijeli su ga u kut kod gradskog zida i tamo su ga pokopali. Niko nije molio za njega „Očenaš,“ samo nas dvije, a Anica mu zasadila kitu ruža na grobu. Svježe ih donijela do Olomuca. Mili oče, možda ćemo se razdjeliti i nas dvoje i ja ću poći za njim.

— I ja ću ti nešto reći. Franju uzeše u vojničtvo i još ovog tjedna mora nas ostaviti. Uvijek se svete nad nama, a ko zna kako će to još dugo trajati!

Nebeskova je slutila, da će otići za Vaclavom; odležala je nekoliko dana, i kroz kratko vrijeme umrla je.

Kod Nebeskog opet su cvale prve ruže. Na grobu, na grobištu olomučke tvrdje lanjske su već davna uvenule i vjetar ih raznio, a druge niko nije zasadio.

A danas ih trgao sam Nebeski i pravio je kiticu, kad je već imao skoro puno naručje, otišao je u kuću, uzeo je nov zeleni kaput, crveni prsluk, svetački šešir i otišao je Priborskovim.

Oči mu svijetlile sve više i više, lice mu opet poprimilo onaj čudan izraz, koji svjedoči o groznoj, duševnoj muci.

U kući nikog nije pozdravio, ni pogledao nikog nije, išao je upravo u sobu, gdje je na bijeloj postelji ležala Anica s ugaslim očima, s modrim usnama i kao snijeg bijelim licem.

Nebeski je kleknuo, molio je, ustao i prekrstio. A za tim položio joj ruže oko sljepočnica tako ukusno i nježno, kao najkrasniji vjenčani vijenac.

— Anice, to je za Vaclava! Išli ste zajedno u školu, bila si mu na sprovodu u Olumucu, a sutra će ti to vratiti njegov otac!

Stari Nebeski poslije ovih riječi tako je očajno i potresno zaplakao, da su svi rekli, da

nije kod zdrave pameti. Da li su imali pravo ne znam; ali to znadem, da jezici uvijek rado lažu.

I kad god su poslije tog u vrtu kod Nebeskog cvale prve ruže, uvijek ih trgao seljak i nosio na grobište na zelen Aničin humak. Drugi ga se niko nije dotakao, a niko ni ne bi smio to učiniti pred njim, da ga nebi uzrujao do ludosti. Ali već dosta ste čuli o tom!

A kad mu se za vrijeme vratio sin iz vojske, dobio je posjed i oženio se, ali jedva je proživjeo medene tjedne. I tako je dospio posjed Nebeskov i vrt s ružama u tudje ruke i u zaborav.

Nakladom knjižare Janka Dujaka izašle su sliedeće knjige:

J. D.: „*Hrvatski mučenici grof Petar Zrijnski i šura mu knez Fran Krsto Frankopan*". Ciena 20 fil.
„ „ „*Podvorba kod sv. mise*", sa naputkom. 10 fil.
„ „ „*Doista, jedan je Bog, pravedni Bog*". 10 fil.
S. K.: „*Spomen-pjesme iz vojničkog života*". 20 fil.
„ „ „*Najveća sbirka božićnih pjesama*. 20 fil.
„ „ „*Najnovija hrvatska pjesmarica*. 30 fil.
Šljivović: „*Šaljivdjija*". 20 fil.
J. Dujak: „*Moć ljubavi*" izborna kazalištna komedija u 3 čina. Cijena 50 fil.
Pelislav: „*Vrtić ljubavi ili značenje cvieća*". 40 fil.
Lj. Derešanac-Mijatov: „*Joco Udmanić*". 60 fil.
Širola: „*Varalica*", kazalištna biblioteka. 40 fil.
M. pl. Kiepach: „*Porez na vino*". 16 fil.
I. Pavelić: „*Požar*", pripov. u pismima za mladež. 30 fil.
„ „ „*Vojničke šale i dosjetke*". 20 fil.
J. D.: „*Pustolovine Petrice Kerempuha, svietskog potepuha*". Ciena 40 fil.
„ „ „*Ljubavno proročište*", igra sa kartama. 40 fil.
Z. Pužar: „*Dvije ljubavi ili za rodjenu grudu*". Ciena 50 fil.
„ „ „*Pouka u udvornosti i plesovima*". (Četvorka i kolo) 40 f.
Czajkovsky: „*Skalozob u kuli sa sedam tornjeva*". 30 fil.
K. Klemenčić: „*U obranu jedne narodne svetinje*". 30 fil.
Vl. Pastorčić: „*Neprilike kućnog učitelja*", vesela igra u 1 čínu. Ciena 50 fil.
„ „ „*Križni put*". 10 fil.
M. Majević: „*Socialno pitanje*". 40 fil.
Vladoje Pastorčić: „*Rusko-japanski rat*". 30 fil.
Viktor Rudolf: „*Svatko je svoje sreće kovač*" 60 fil.
Zvonimir Pužar: „*Udmanićevi ortaci*". 70 fil.
Z. Pužar: „*Obrstar Jelačić u narodnome kolu*". 20 fil.
Zvonimir Pužar: „*Seljačka buna*". 70 fil.
„ „ „*Razgovor s markama*". 40 fil.
H. Sienkievicz: „*Bartek pobjeditelj*", *ili kako Niemac plaća*. Cijena 30 fil.
Viktor Rudolf: „*Biserje kršćanske nevinosti*". 30 f.

* * * *„Spomen-spis kraljice Jelisave“*. 16 f.
Zvonimir Pužar: *„Strašna noć na Klinac-gradu“*. 20 f.
* * * *„Pjesme sv. Marije“*. 20 f.
Lucyjan Siemienski: *„Uznik i uhoda“*. 30 f.
Z. Pužar: *„Jelica Hrvatovićeva ili kapetanova osveta“*. 30 f.
V. Rudolf: *„Gospodin ravnatelj“*. Šala u jednom činu. 40 f.
M Š. *„Kulturna zadaća hrvatskoj ženi“*. 20 f.
J. D.: *„Varalica Štrasnof, dr. Josef Frank itd. itd.“* 20 f.
M. Jug: *„Kratka uputa u obrtno knjigovodstvo“*. 80 f.
Vs. M. Garšin: *„Kraj lješine“*. 20 f.
Joco M. Martinović: *„Arnautova ispovijed“* 80 f.
Jan Janča: *„Da ste prokleti“*. 30 f.
Stjepko Španić i Alberto Weber: *„Sike“*, drama. K 2·—
Viktor Rudolf: *„Ljudevit Posavski“*. 20 f.
Ivan Vazov: *„Gorolomov“*. 40 f.
Dragutin Sabina: *„Osveta“*. 20 f.
Viktor Rudolf: *„Sokolski pomladak“*. 40 f.
Ivan Lepušić: *„Nenad i Bojana“*. 60 f.
S. Kokan: *„Krvava Krajina“*, pjesme. 60 f.
Stanislav Grudzinski: *„Lutka“*, Slika iz grad. života. 40 f.
A. A. Bestužev: *„Izdajica“*. 20 f.
Zvonimir Pužar: *„U krvi i plamenu“*. 40 f.
Zvonimir Pužar: *„Silnik na banskoj stolici“*. 40 f.
Gj. A Petrović: *„Buna u banovini“*, u Klasniću g. 1883. 40 f.
Zvonimir Pužar: *„Veleizdajnici“*. 40 fil.
Iv. Lugarić: *„Dr. Ljudevit Gaj“*. Ciena 20 fil.
J. H. v. B.: *„Nihilisti ili Bijeg iz Sibirije“*. 50 fil.
Jan Klecanda: *„Kamena baterija“*. 20 fil.
V. Franjin i S. Kačanovsky: *„Četiri zanimljive pripoviedke“*. 30 f.
V. Beneš-Třebiszky: *Prve ruže* ili *žrtva njemačkog nasilničtva.*
Ciena 20. fil.
